

da bir açıklık yer almaktadır. Bu mekânla irtibatlandırılması mümkün olan ana binaya bağlı bir başka binanın da mevcudiyeti kuvvetle muhtemeldir.

Yapının dışarıya açılan cephesi sokağın durumuna uygun biçimde düzenlenmiştir. Mukarnaslı bir üst bölümle nihayetlenen taç kapı dikkat çekici bir görünüşe sahiptir. Geçmeli geometrik süsleme biçimi sergileyen taçkapının giriş bölümünü göz alıcı bir girinti yapacak şekilde tanzim edilmiştir. Bu özellikleriyle kapının yeni etkilerle farklı kılınmış olağan üstü bir görünüşü vardır. Taçkapıdan geçilerek ulaşılan giriş bölümünün üzerini örten mukarnaslı kubbe ve bu kubbeye geçişi sağlayan mimari düzenleme de Zengî mimarisi içinde yakın benzerleri bulunan bir uygulama olup farklı ve şaşırtıcı bir atmosferin meydana gelmesini sağlamaktadır.

Çok sayıda devşirme malzemenin de kullanıldığı binanın ana eyvanı Suriye'ye has kemerli ve at nalı biçimi profiliyle ilginç bir görüntü verirken batı eyvanının yan duvarında yer alan iki küçük kemerli kapıda hemen hemen aynı görüntü söz konusudur. Batı eyvanındaki mukarnas teşkilâtı da binanın orijinal süsleme anlayışının bir parçası olmalıdır. Yapı bugün Arap Tıp ve Bilimler Müzesi (Methafü't-tıb ve'l-ulûm inde'l-Arab) olarak hizmet vermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

K. Wulzinger – C. Watzinger, *Damaskus: Die Islamische Stadt*, Berlin 1924, tür.yer.; R. Dussaud, *la Syrie antique et médiévale illustrée*, Paris 1931, tür.yer.; J. Sauvaget, *Monuments historiques de Damas*, Beyrouth 1932, tür.yer.; N. Elisséeff, *Nûr ad-Din*, Damascus 1966, tür.yer.; a.m.f., "Les monuments de Nûr ad-Din: Inventaire, notes archéologiques et bibliographiques", *BEO*, XIII (1951), s. 5-43; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1972, I, 108-109; D. Sack, *Damaskus*, Mainz 1983, tür.yer.; M. Chamberlain, *Knowledge and Social Practice in Medieval Damascus: 1190-1350*; Cambridge 1994; E. Herzfeld, "Damascus: Studies in Architecture-I", *AI*, sy. 9 (1942), tür.yer.; Arslan Terzioğlu, "Selçuklu Türklerinin Ünlü Tıbbiyesi. Şam'daki Nureddin Hastanesi", *Bifaskop*, sy. 3 (7), İstanbul 1982, s. 20-28.

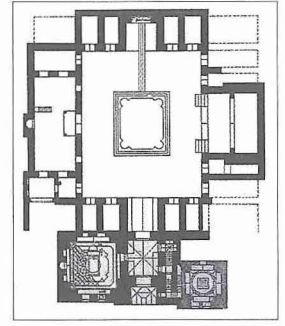
A. ENGİN BEKSAÇ

resesi (en-Nûriyyetü'l-kübrâ) adıyla da tanınan yapının taçkapısı üzerindeki altı satırlık kitâbede Şâban 567'de (Nisan 1172) tamamlandığı belirtilmiştir. Kitâbede bâninin Hanefî oluşuna işaret edilirken ikinci kapının üstündeki kitâbede Şâfiî mezhebiyle ilgili derslerin de okutulduğu kaydedilmiştir.

Bina, ortasında büyük bir havuz bulunan yaklaşık 16 x 20 m. ebadında merkezî bir avluya göre tanzim edilmiş üç eyvanlı bir plana sahip olup avlunun kible yönünde enine dikdörtgen planlı mescid yer almaktadır. Ortada geniş, yanlarda daha dar üçlü açıklıkla kuzeydeki avluya bağlanan yapıda yarım daire şeklindeki mihrap nişi oldukça derin tutulmuş ve dıştan çıkıntı halinde belirtilmiştir. Mescidin batı tarafında ana ibadet mekânı ile irtibatlı dikdörtgen bir mekânla doğu tarafında birbiriyle ve ana ibadet mekânıyla irtibatlı olan iki dörtgen mekân bulunmaktadır. Bunlardan doğudakinin iç kısmında olanın daha doğudaki başka bir mekânla irtibatlı olarak inşa edildiği anlaşılmaktadır.

Avlunun ortasındaki havuz yaklaşık 6,5 x 7,8 m. ebadında olup batı tarafında bulunan yaklaşık 4,5 x 3,9 m. ebadındaki beşik tonoz örtüye sahip eyvanda mukarnaslı bir niş içinde yer alan çeşmeden gelen bir kanaldan su almaktadır. Eyvanın sağında ve solunda dikdörtgen planlı ikişer oda vardır. Avlunun kuzeyinde yer alan ve oldukça geniş olan eyvana iki yandan birkaç basamakla çıkılmaktadır. Bu eyvanın yanlarında uzun dikdörtgen odalar mevcuttur.

Avlunun doğu tarafındaki eyvan da batıdaki gibi üzeri beşik tonoz örtülü olup yanlarında dikdörtgen planlı ikişer oda bulunmaktadır. Burası geniş bir kapıyla medresenin giriş holüne bağlanmaktadır. Medresenin doğusunda yer alan giriş kapısına açılan bu hol çapraz tonoz örtüye sahiptir,

Nûriyye Medresesi ve Türbesi'nin planı

kible tarafında ise Nûreddin Zengî Türbesi'ne açılan bir kapı vardır. Kuzey tarafında medresenin üst katına odaların bulunduğu kısma ulaşan merdivenin kapısı bulunmaktadır. Dışarıya açılan kapı âbidevi bir taçkapı olarak tanzim edilmiştir; geniş bir girinti yapan bölümün üstü köşelerde yer alan pandantiflerle ulaşılan ilginç ve gösterişli bir tonoz örtüsüne sahiptir.

Giriş holünün kible yönünde bulunan Nûreddin Zengî Türbesi 6,6 x 6,6 m. ebadında olup üzeri mukarnaslı bir kubbe ile örtülmüştür. Oldukça yüksek tutulmuş olan beden duvarları medresenin kütlelerini aşmaktadır. Kubbenin mukarnas dolgu su medrese üst hizasında yer alan üçlü pencerelerin seviyesinden başlayarak yükselmektedir. Üstteki birkaç sıra mukarnas etkili bir görünüm sağlanmaktadır. Türbenin içinde kible tarafında iki devşirme sütunçenin yer aldığı göz alıcı bir mihrap mevcuttur. Tam ortasında 1,30 x 2,60 m. ebadında ve 45 cm. yüksekliğindeki taş lahit üzerinde kitâbe bulunmaktadır. Ayrıca türbenin dört duvarına geniş bir kuşak halinde yazılmış Âyetü'l-kürsî mevcuttur. Girişin kuzey tarafında yer alan diğer türbe, Memlûklü Hükümdarı I. Baybars devrinin Dimaşk nâibi Cemâleddin Akkuş en-Necîbî es-Sâlihî'nin türbesidir. Yapı bir Memlûklü devri eseri olan Necibiye Medresesi'nin parçasıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

Safedî, *el-Vâfi*, IX, 323-324; K. Wulzinger – C. Watzinger, *Damaskus-Die Islamische Stadt*, Berlin 1924, tür.yer.; R. Dussaud, *La Syrie antique et médiévale illustrée*, Paris 1931; J. Sauvaget, *Les monuments historiques de Damas*, Beyrouth 1932; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1972, s. 108-109; D. Sack, *Damaskus*, Mainz 1983; M. Chamberlain, *Knowledge and Social Practice in Medieval Damascus: 1190-1350*, New York 1994; E. Herzfeld, "Damascus: Studies in Architecture-I", *AI*, sy. 9 (1942), s. 1-53; N. Elisséeff, "Les monuments de Nûr ad-Din: Inventaire, notes archéologiques et bibliographiques", *BEO*, XIII (1951), s. 24-26.

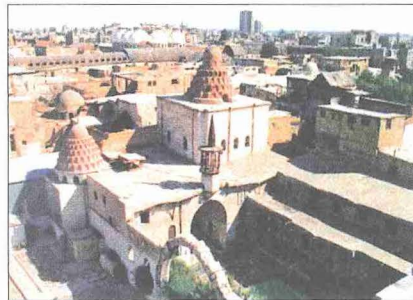

A. ENGİN BEKSAÇ

NÜREDDİN ZENGİ KÜLLİYESİ

Dimaşk'ta
XII. yüzyılın ikinci yarısında
inşa edilen külliye.

Nûreddin Mahmud Zengî'nin Dimaşk'ta (Şam) yaptırdığı önemli eserlerden biri olup medrese, mescid ve bâninin türbesinden meydana gelmiştir. Nûriyye Med-

Nûriyye Medresesi ve Türbesi – Şam